

Л. С. Крючко,

к. е. н., доцент, Дніпропетровський державний аграрний університет

ОЦІНКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА – СУТНІСТЬ ТА НЕОБХІДНІСТЬ

Розглянуто питання сутності та необхідності системного аналізу фінансового стану підприємства, а також методи, принципи і методики аналізу фінансового стану підприємств та пропозиції щодо їх удосконалення.

The question of essence and necessity of analysis of the systems of the financial state of enterprise, and also methods, principles and methodologies of analysis of the financial state of enterprises and suggestion, is considered in relation to their improvement.

Ключові слова: фінансовий стан, аналіз, платоспроможність, прибутковість, рентабельність, удосконалення.

Вступ. Головним завданням будь-якого підприємства є отримання прибутків. Контроль і вираховання аналізу фінансового стану підприємств дає змогу визначити наскільки ефективно чи неефективно працює підприємство. У сучасних умовах господарювання аналіз фінансового стану – необхідна складова процесу управління підприємством. Головним напрямком його практичної реалізації є виявлення можливостей підвищення ефективності функціонування підприємства, визначення перспектив його розвитку

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вагомий внесок у розробку теоретичних та методичних засад оцінки фінансового стану вітчизняних підприємств внесли вчені-економісти: Л.Д.Білик, Л.Д.Буряк, О.І.Барановський, Ф.Ф.Бутинець, А.Д.Бутко, О.Д.Василик, О.І.Гадзевич, А.І.Даниленко, І.В.Зятковський, В.М.Івахненко, К.В.Ізмайлова, Є.Є.Іонін, Т.М.Ковальчук, М.Я.Коробов, Л.А.Лахтіонова, О.Г.Мендрул, В.О.Меєц, О.В.Павловська, А.М.Поддєрьогін, В.В.Сопко, В.М.Суторміна, О.О.Терещенко, Т.Є.Унковська, М.Г.Чумаченко, А.В.Чупіс, С.І.Шкарабан, М.І.Яцків та ін.

Аналіз економічної літератури свідчить про наявність різноманітних тлумачень сутності фінансового стану та визначень фінансової стійкості, фінансового положення підприємства, про відсутність єдиної думки щодо групування та способу обчислення показників оцінки фінансового стану, саме тому надаючи належне науковим напрацюванням вітчизняних та зарубіжних вчених, слід відзначити, що проблема пошуку нових шляхів удосконалення фінансової діяльності підприємства в умовах стрімких ринкових перетворень потребує подальшого науково-практичного дослідження. В значній мірі це зумовлено трансформаційними процесами в Україні, направленими на досягнення міжнародних стандартів економічної діяльності.

Постановка проблеми. Господарська діяльність підприємств відбувається завдяки організованому, якісному, своєчасному та ефективному управлінню, що являє собою сукупність взаємопов'язаних

послідовно здійснюваних функцій. Тому, необхідно провести дослідження сутності, завдань і необхідності системного аналізу фінансового стану підприємств, а також дослідження всіх існуючих методів, принципів і методик аналізу фінансового стану підприємства та надання пропозицій щодо їх вдосконалення. Метою також є дослідження проблем, що негативно впливають на фінансову стійкість підприємства на сучасному етапі та розгляд факторів, що перешкоджають аналізу фінансового стану підприємства.

Результати. Фінансовий стан підприємства – це комплексне поняття, яке є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства, визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників, що відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів [1].

Фінансовий стан підприємства залежить від результатів його виробничої, комерційної та фінансово-господарської діяльності. Тому на нього впливають усі ці види діяльності підприємства. В першу чергу на фінансовому стані підприємства позитивно позначаються безперебійний випуск і реалізація високоякісної продукції.

Як правило, що вищі показники обсягу виробництва і реалізації продукції, робіт, послуг і нижча їх собівартість, то вища прибутковість підприємства, що позитивно впливає на його фінансовий стан.

Неритмічність виробничих процесів, погіршення якості продукції, труднощі з її реалізацією призводять до зменшення надходження коштів на рахунки підприємства, в результаті чого погіршується його платоспроможність.

Існує і зворотний зв'язок, оскільки брак коштів може призвести до перебоїв у забезпеченні матеріальними ресурсами, а отже у виробничому процесі.

Фінансова діяльність підприємства має бути спрямована на забезпечення систематичного надходження й ефективного використання фінансових ресурсів, дотримання розрахункової і кредитної дисципліни, досягнення раціонального співвідношення власних і залучених коштів, фінансової стійкості з метою ефективного функціонування підприємства.

Саме цим зумовлюється необхідність і практична значущість систематичної оцінки фінансового стану підприємства, якій належить суттєва роль у забезпеченні його стабільного фінансового стану.

Отже, фінансовий стан – це одна з найважливіших характеристик діяльності кожного підприємства.

Метою оцінки фінансового стану підприємства в системі антикризового управління є розробка і реалізація заходів, направлених на швидке відновлення платоспроможності, відновлення достатнього рівня фінансової стійкості підприємства, встановлення можливості підприємства продовжувати свою господарську діяльність, подальшого розвитку, забезпечення прибутковості і зростання виробничого потенціалу і ухвалення відповідних рішень [2].

Фінансовий стан підприємства визначається такими елементами:

1. прибутковість роботи підприємства;
2. оптимальність розподілу прибутку, що залишився у розпорядженні підприємства після сплати податків і обов'язкових платежів;
3. наявність власних фінансових ресурсів не лише мінімально-необхідного рівня для організації виробничого процесу і процесу реалізації продукції;
4. раціональне розміщення основних і оборотних фондів;
5. платоспроможність та ліквідність.

Фінансовий стан підприємства треба систематично й усебічно оцінювати з використанням різних методів, прийомів та методик аналізу. Це уможливить критичну оцінку фінансових результатів діяльності підприємства як у статичі за певний період, так і в динаміці – за ряд періодів, дасть змогу визначити

"больові точки" у фінансовій діяльності та способи ефективнішого використання фінансових ресурсів, їх раціонального розміщення.

Неефективність використання фінансових ресурсів призводить до низької платоспроможності підприємства і, як наслідок, до можливих перебоїв у постачанні, виробництві та реалізації продукції; до невиконання плану прибутку, зниження рентабельності підприємства, до загрози економічних санкцій.

Аналіз фінансового стану і фінансових результатів здійснюється за допомогою різних методів.

Загальновідомо, що метод - спосіб чи засіб досягнення будь-якої мети, вирішення конкретного завдання. В процесі виконання даної роботи був здійснений спеціальний підбір сукупності методів. такий підбір називається методикою. При цьому, свідоме застосування науково обґрунтованих методів є істотною умовою отримання нових знань.

Будь-які методи базуються на загальних принципах наукового мислення. Серед основних загальнонаукових методів виділяють такі:

Індукція - умозаключення від фактів до деякої гіпотези,

Дедукція - висновок за правилами логіки, ланцюжок умозаключень, ланки якого зв'язані логічною послідовністю,

Аналіз - розчленування об'єкту явища на елементи,

Синтез - поєднання, з'єднання різних елементів об'єкту, явища в єдине ціле.

Аналогія - відповідність, подібність об'єктів, явищ в яких-небудь властивостях, умозаключення про менш знаний об'єкт, явище по більш знайомому, якщо вони входять в однорідну групу.

Спостереження - ціленаправлене вивчення, сприйняття, зумовлене поставленою задачею, систематичний збір даних по об'єкту, явищу.

Порівняння – співвідношення між двома об'єктами, явищами, яке дозволяє виявити загальне і особливе.

В даній курсовій роботі застосовані такі методи:

Літературний метод – в процесі роботи відбірано і проаналізовано 14 літературних джерела, які в тій чи іншій мірі стосуються даного об'єкту вивчення.

Описовий метод - це один із найдавніших при вивченні об'єктів і процесів у будь-яких галузях знань. В роботі описані сучасний фінансовий механізм України та особливості його функціонування в умовах державного регулювання. Для опису використані літературні джерела та статистичні дані.

Але одним із найважливіших методів є методи кількісного фінансового аналізу, без застосування яких дослідження фінансового механізму є практично неможливими.

За допомогою кількісного фінансового аналізу розв'язується широке коло завдань – від елементарного нарахування відсотків і до складних інвестиційних, кредитних та комерційних проблем у різних постановках, які залежать від конкретних умов [3].

Ці завдання можна сформулювати так:

вимірювання кінцевих фінансових результатів операцій для кожної з двох сторін фінансової угоди, виявлення залежності кінцевих результатів від основних параметрів операцій або угоди та вимірювання взаємозв'язків між параметрами,

розробка оптимальних планів здійснення фінансових операцій для примноження прибутків,

визначення параметрів еквівалентних змін умов фінансової угоди.

3. Узагальнення результатів фінансового аналізу на сьогоднішній день найкраще здійснювати через створення інформаційної системи.

Головна ціль, яка переслідується при створенні інформаційної системи - допомогти інвестори зберегти, а не загубити кошти, які вкладуються в цінні папери. Якщо за допомогою системи інвестор мінімізує збитки, то стабільна висока дохідність гарантована.

Для допомоги інвесторам в їх вкладеннях необхідно, щоб система працювала як в довгостроковому, так і короткостроковому періоді, тобто робила фундаментальний та технічний аналіз. Створення подібної системи стане новим етапом в інвестиційній діяльності на ринку цінних паперів. Невелика кількість подібних систем на вітчизняному ринку вимагає створити нескладну та дешеву інформаційну систему, яка б відповідала вимогам вітчизняних інвесторів.

Для інформаційної системи нас цікавлять перш за все фінансові інвестиції.

Інформаційна система фінансового аналізу створюється саме для покращання якості діяльності саме посередників на фондовому ринку, тобто брокерсько-ділерських компаній. На даний час існує дуже невелика кількість подібних систем, тому це ще один наслідок того, що інвестиційна діяльність на фондовому ринку залишається у високій мірі ризиковою. Інформаційна система направлена на зменшення ризику у цій сфері діяльності.

Для комплексного аналізу фінансового стану підприємства необхідно оцінити тенденції найбільш загальних показників, які з різних сторін характеризують фінансовий стан підприємства.

Показниками та факторами доброго фінансового стану підприємства можуть бути: стійка платоспроможність, ефективне використання капіталу, своєчасна організація розрахунків, наявність стабільних фінансових ресурсів.

Показники та фактори незадовільного фінансового стану: неефективне розміщення коштів, брак власних оборотних коштів, наявність стійкої заборгованості за платежами, негативні тенденції у виробництві.

До найзагальніших показників комплексної оцінки фінансового стану належать показники дохідності й рентабельності.

Велике значення має аналіз структури доходів підприємства та оцінка взаємозв'язку прибутку з показниками рентабельності. Важливо проаналізувати зв'язок прибутку підприємства з формуючими прибутком факторами, що полегшує практичну орієнтацію в цих питаннях.

Дохідність підприємства характеризується абсолютними й відносними показниками. Абсолютний показник дохідності - це сума прибутку або доходів. Відносний показник - рівень рентабельності [4].

Під час аналізу вивчають динаміку змін обсягу чистого прибутку, рівня рентабельності та фактори, які впливають на них. Основними факторами, що впливають на чистий прибуток, є обсяг виручки від реалізації продукції, рівень собівартості, рівень рентабельності продукції, фінансові результати та витрати від операційної звичайної діяльності, величина податку на прибуток та інших податків, що виплачуються з прибутку.

Аналіз дохідності підприємства проводиться в порівнянні з планом та попереднім періодом. За умов інфляції важливо забезпечити об'єктивність показників та запобігти їх викривленню через постійне підвищення цін. Аналіз проводиться за даними роботи за рік. Торішні показники треба привести у відповідність із показниками звітного року за допомогою індексації цін.

За ринкових відносин існує персоніфікований інтерес керівництва та колективів підприємств до фактично досягнутого рівня рентабельності, що суттєво впливає на результативність господарської діяльності.

На підприємствах недержавних форм власності для акціонерів та засновників найважливіше значення має рентабельність їхніх пайових і статутних внесків у складі загальних інвестицій. Тому цьому аспекту оцінки фінансового стану підприємства треба приділити серйозну увагу.

Практика рекомендує для оцінки рентабельності підприємства використовувати систему взаємозв'язаних показників рентабельності. З цією метою необхідно використовувати дві основні групи показників рентабельності:

- а) показники, розраховані на підставі поточних витрат (вартості продажу);
- б) показники, розраховані у зв'язку з використанням виробничого капіталу (виробничих активів).

Предметом фінансового аналізу підприємства є його фінансові ресурси, їх формування та використання. Для досягнення основної мети аналізу фінансового стану підприємства – об'єктивної його оцінки та виявлення на цій основі потенційних можливостей підвищення ефективності формування й використання фінансових ресурсів – можуть застосовуватися різні методи аналізу.

Використання видів, прийомів та методів аналізу для конкретних цілей вивчення фінансового стану підприємства в сукупності становить методологію та методіку аналізу [5].

У світовій практиці вже накопичений достатній досвід інтегральної оцінки фінансового стану підприємств. Це такі відомі комплексні показники, як індекс Альтмана, модель Спрингейта, модель Ліса, метод Creditmen Ж. Депаляна. Але всі ці моделі непридатні для вітчизняних умов господарювання, тому що їх розроблено з використанням вибіркової сукупності підприємств інших країн, а тому враховані параметри істотно відрізняються від наших. На сьогодні українськими вченими вже розроблені такі моделі, як дискримінантна інтегральної оцінки фінансового стану підприємства (О.Терещенко), яка базується на застосуванні методології дискримінантного аналізу на основі фінансових показників вибіркової сукупності вітчизняних підприємств і комплексна оцінка фінансового стану підприємства на основі використання матричних моделей (О.Хотомлянський, Т.Перната, Г.Северина). Цей метод оцінки дозволяє виявити тенденції у динаміці фінансового стану підприємства.

Недосконалість методів оцінки фінансового стану підприємства це не єдина проблема сьогодення. На сьогоднішній день також існують складності проведення аналізу фінансового стану, що обумовлено:

1. нестабільністю економіки;
2. кризовим станом;
3. політичною невизначеністю.

В умовах постійної зміни інформації багато фінансово-економічних показників розрахованих на певний час, можуть надалі загубити свою цінність для аналізу у зв'язку з нестабільністю національної валюти.

Повну перешкоду аналізу фінансового стану підприємства дають:

1. різні форми власності, наприклад, чимало показників, що характеризують фінансовий стан акціонерних підприємств не можуть бути розраховані по причині відсутності або слабого розвитку у державі ринку цінних паперів, де б оберталися акції цих підприємств і по яким можна б було судити про положення емітентів.

2. нестабільність законодавчої бази (фінансового податкового права), це також ускладнює проведення аналізу фінансового стану підприємства.

Для подолання даної проблеми необхідно, враховуючи умови фінансової кризи, розробляти нові методи оцінки фінансового стану, а також розробляти методи і способи покращення фінансового стану, підвищення платоспроможності і ліквідності.

На сьогоднішній день однією найголовнішою проблемою фінансової стійкості є наявність фінансових ресурсів.

Відомо, що ефективно виробництво та реалізація якісної продукції позитивно впливають на фінансовий стан підприємства. Збої у виробничому процесі, погіршення якості продукції, ускладнення з її реалізацією ведуть до зменшення надходження коштів на рахунки підприємства, внаслідок чого погіршується його платоспроможність. Очевидним також є і зворотній зв'язок, який полягає у тому, що відсутність коштів може призвести до перебоїв у забезпеченості матеріальними ресурсами, а отже, і у виробничому процесі. Однак у виробничій діяльності українських підприємств часто трапляються випадки, коли і добре працююче підприємство відчуває фінансові ускладнення, пов'язані з недостатньо раціональним розміщенням і використанням наявних фінансових ресурсів.

Один з істотних компонентів фінансової стійкості підприємства є наявність у нього фінансових ресурсів, достатніх для розвитку конкурентоздатного виробництва. В свою чергу, самі фінансові ресурси можуть бути в необхідному обсязі сформовані тільки за умов ефективної роботи підприємства, яка може забезпечити одержання прибутку. За рахунок прибутку в ринковій економіці підприємство створює фінансову базу як для самофінансування поточної діяльності, так і для здійснення розширеного відтворення [6].

З огляду на обмеженість внутрішніх фінансових ресурсів в умовах погіршення доступу до зовнішніх кредитів підприємці мають зробити нелегкий вибір: або зупинити виробництво і втратити ринки, тримаючи високі ціни в розрахунок на тимчасові труднощі, або знизити ціни, тим самим відновивши попит на свою продукцію і зберігши споживача. Другий шлях – це шлях тих виробників, які дбають про майбутнє, розширюючи виробництво й заробляючи на «обороті», а перший – шлях спекулянтів, що отримують у короткостроковому періоді надприбутки і виходять з виробництва.

Основним напрямом забезпечення досягнення точки фінансової рівноваги підприємством в кризових умовах є скорочення об'єму споживання фінансових ресурсів. Перелік заходів з покращення фінансового становища є індивідуальним для кожного з підприємств та залежить від сфери в якій ведеться бізнес, груп продукції, кон'юнктури ринку, регіональної інфраструктури, системи управління підприємством, структури витрат на виробництво і управління, техніко-технологічних особливостей та інших факторів.

Тому актуальним постає завдання удосконалення форм і методів фінансового забезпечення функціонування підприємства, тобто пошук нових ефективних шляхів фінансової діяльності.

Висновки. Підбиваючи все вищесказане, можна зробити наступний висновок, що сьогодні найнеобхіднішим є:

- удосконалювати інформаційне та методичне забезпечення фінансового стану підприємства;
- розробляти методичне забезпечення процесу прогнозування фінансового стану підприємства;
- удосконалювати структуру аналізу стану підприємства, залежно від мети та змісту роботи на кожному етапі;

- працювати над методикою форм фінансової звітності, що дозволить підвищити її аналітичні можливості та реальність оцінки майна;
- розробляти методику комплексної бальної оцінки фінансового стану підприємства, яка б дозволила проаналізувати стан підприємства за оптимальною сукупністю фінансових показників та коефіцієнтів;
- удосконалювати теоретичні засади формування та реалізації інформаційної системи підприємства;
- переглянути і доопрацювати нормативні акти, які розкривають методики аналізу фінансового стану підприємства;
- удосконалювати форми і методи фінансового забезпечення функціонування підприємства, тобто пошук нових ефективних шляхів фінансової діяльності;
- адаптувати методики аналізу до сучасних економіко-правових умов.

Список літератури

1. Поддєрьогін А.М., Білик М.Д., Буряк Л.Д., Булгакова С. О., Куліш А. П. Фінанси підприємств: Підручник. – 6-вид., перероб. та доп. – К.: КНЕУ, 2006. – 552 с.
2. Матеріали V міжнародної студентської наукової конференції "Економіка і маркетинг XXI століття" г.Донець: ДонНТУ.
3. Бойчик І.М., Харів П.С., Хопчан М.І. Економіка підприємств: Навчальний посібник. – Л.: Сполум, 1999 – 211 с.
4. Гончаров А.Б. Фінансовий менеджмент: Навчальний посібник. – Х.:ВД «ІНЖЕК», 2003 р. – 240 с.
5. Ізмайлова К.В. Фінансовий аналіз: Навчальний посібник. – 2 – ге вид., стереотип. – К.: МАУП, 2001. – 152 с.
6. Швиданенко Г.О., Олесью О.І. – Сучасні технології діагностики фінансово- економічної діяльності підприємства: Монографія – Київ.: КНЕУ, 2002 .